

Education. – New York: Greenwood, 1985. – P. 241-258. 6. Putnam R. Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy. – Princeton: Princeton University Press, 1993. 7. Бурдье П. Формы капитала / П. Бурдье // Экономическая социология. – 2005. – Т. 6. – № 3. – С. 67. 8. Там же.

УДК 321.7

О. П. МОСКАЛЕНКО

ДОСЯГНЕННЯ РІВНОВАГИ ІНТЕРЕСІВ В ПОЛІТИЦІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПРОМІСІВ

Досліджено значення компромісу в сучасній політиці, зазначено умови, які сприяють досягненню рівноваги інтересів різних політичних суб'єктів, наведено приклади відомих політичних компромісів у світі, їх види, визначено позитивні і негативні наслідки політичних компромісів, зазначено принципи, які важливі для пошуку компромісів.

Ключові слова: конфлікт, переговори, компроміс, консенсус, пакт, політичні угоди, рівновага.

Москаленко О.П. Достижение равновесия интересов в политике с помощью компромиссов

Исследовано значение компромисса в современной политике, обозначено условия, которые содействуют достижению равновесия интересов разных политических субъектов, наведено примеры известных политических компромиссов в мире, их виды, определено позитивные и негативные следствия политических компромиссов, обозначено принципы, которые важны для поиска компромиссов.

Ключевые слова: конфликт, переговоры, компромисс, консенсус, пакт, политические договоры, равновесие.

Moskalenko Olga. The compromise like way towards a balance of interests in politics

The compromise in modern politics is researched in this article. There are determined conditions, which helped reaching of balance between interests of different political subject. The author to cite as an example famous political compromise in world, their types. There are analyzed positive and negative consequences of political compromise. The principals, which are important for reaching of compromise also are defined in this article.

Key words:

Найкращою формою подолання розбіжностей з питань досягнення рівноваги у процесі підготовки компромісу є відкритий обмін думками. Неприпустимими є такі компроміси, що розглядаються як наслідок слабкості і ведуть до нових вимог поступок. Здатність до необхідних компромісів є однією з передумов життєздатності груп, колективів, спільнот, а засоби їх досягнення і форми реалізації виступають як один з головних критеріїв політичного життя. Причинами розриву компромісних угод частіше буває такий поворот однієї зі сторін у змісті її діяльності, що надає співробітництву з нею характеру відмови від власних принципів або спроб розширити їх до неприпустимих для другої сторони поступок¹.

© МОСКАЛЕНКО Ольга Петрівна – старший викладач кафедри глобалістики, політології та міжнародних комунікацій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

До умов, що сприяють регулюванню і вирішенню політичних конфліктів, відносять співвідношення сил протиборчих сторін, а також визнання ними процедури переговорів як способу вироблення взаємоприйнятних рішень. Однак, позитивний результат можливий тільки у тому випадку, якщо суб'єкти конфлікту виявляють політичну волю, припускають схильність до компромісів та здатність вести переговори; взаємне з'ясування позицій сторін; виявлення рівня конфронтаційних домагань; знаходження неконфронтаційного поля (його цінностей, зони взаємних поступок); виявлення умов компромісу; виявлення предмету взаємних поступок з метою послаблення конфлікту; визнання заходів і форм гарантії досягнутої угоди².

Крім того, умовою успішних переговорів є встановлення взаємоприйнятних: а) мови переговорного спілкування на принципах стриманості і прагнення зрозуміти опонента; б) ритуалів переговорного спілкування. Тільки після того, як сторони вникнуть в позиції один одного, зрозуміють стиль аргументації партнера в процесі переговорів почнуть бути видимими можливі рішення проблеми, контури компромісів.

Поняття «компромід» в політиці не нове і трактується як поступка деяких вимог, відмова від частини власних вимог на користь угоди з іншою партією, державою і т.д. У такому трактуванні компромід виступає як метод пом'якшення протиріч, що загострилися. Проте глибинний сенс цього поняття і багатше, і складніше. Компромід включає такі ознаки як збирання, об'єднання, співпрацю взаємодіючих сторін та деякі характеристики взаємного протиборства, конфліктності, які проявляються у відносинах між ними. Компромід характеризує суть мирного регулювання конфлікту, оскільки орієнтований на виключення його насильницьких форм, на зниження інтенсивності. Більше того, він означає істотні переміщення в позиціях конфліктуючих сторін, оскільки, по справедливому зауваженню Р. Арона, «врешті-решт погоджуватися на компромід – означає частково визнати справедливність чужих аргументів, знаходити рішення, прийнятне для усіх»³.

Компромід є або результатом рівноваги сил, вимушеними угодами, або результатом свідомого вибору, тобто добровільними. Проте громадські групи, особливо політичні організації прагнуть до перемоги і панування над супротивником. Якщо суспільство недемократичне, то політичний устрій прагне до тотального усунення супротивника – до його фізичного знищення. У демократичному суспільстві перемога по своєму характеру є політичною, її результати частково відповідають інтересам супротивника, а тому вона більшою чи меншою мірою є компромідом.

Природно, що рівновага, яка досягається за допомогою політичного компромісу, є рухливою, вона постійно коливається, порушується і відновлюється. Так, з точки зору В. Алтухова, така рівновага, тобто компромід, складає основу стабільного, стійкого розвитку.

Схильність до компромісів є однією з особливостей ліберальних демократій Заходу, хоча функціональна роль компромісів в умовах демократії розвинених країн неоднозначна: з однієї сторони небезпечна надмірна прихильність ідеям (неприйняття компромісів), а з другої – прагнення до них.

Слід підкреслити, що виразне прагнення до компромісів проявляється в діяльності основних владних інститутів – уряду, парламенту, а нерідко і у взаємовідносинах між ними, а оскільки функціонування парламентської демократії базується

на принципі більшості, гонитва за ним нерідко стає нав'язливою ідеєю багатьох урядів і проурядових фракцій в парламенті. Отже, пошук більшості потрібний, без чого не можна прийняти жодного відповідального рішення. Компромісом є створення парламентської більшості, формування коаліційного уряду та формування кабінету, тобто завдяки компромісам досягається рівновага інтересів в політиці, що сьогодні дуже актуально.

Метою даної статті є з'ясування того, що в президентській республіці парламент не має права втручатися в кадрові призначення президента, який пропонує кандидатури, враховуючи можливу реакцію на них депутатів парламенту. Політичний курс, що формується таким урядом, також є компромісом, а у тому випадку, якщо пошук більшості підміняє пошук самого рішення, прагнення до компромісу може привести або до загибелі режиму, або до його паралічу.

Парламент як інститут, представляючи різні інтереси і працюючи на базі компромісів, може углядіти рівновагу інтересів, якбажану мету, тільки на тій основі, що була досягнута згода, але і виконавча влада не вільна від подібних спокус – президенти і прем'єр-міністри вимушені примиряти людей з різними думками, а тому переговори і компроміси складають не менш значущу частину в бюрократичному житті, ніж в законотворчому. Правда, парламенти як відкриті органи влади, вимушені проявляти чуйність до негайних вимог народу, часто в збиток його довгостроковим інтересам.

Роль компромісів неоднозначна у відкритих суспільствах, де вони є самостійним принципом демократичної політики, де досягається рівновага інтересів. Твердження, що соціальна ситуація вимагає певних компромісів, не дає підстави вважати, що компроміси потрібні в усіх випадках, а тому вважати компроміс практикою, що неминуче веде до соціального прогресу – невиправдано, небезпечно: він може призводити до розкладання суспільства, а що стане результатом такої практики – прогрес або розкладання, залежатиме від типу компромісів, від їх суті.

Якщо неминучість компромісу і його зміст продиктовано лише силою, то подібні компроміси не можуть бути нічим іншим, окрім як короткочасними перемирями. Сильна сторона не лише диктує зміст компромісу, а і вимагає усе нових поступок від слабкішої, а тому стримати її амбіції можуть лише деякі принципи або ідеали, наприклад, законність вимог, порядність представників, справедливість, громадський інтерес, загальне благо. Сама природа компромісу припускає наявність певних принципів справедливості, на основі яких можуть бути зроблені взаємні поступки.

Так, американський історик Дж. Хеллоуелл підкреслює: «Індивідууми з готовністю поступляться деякими специфічними інтересами і домаганнями тільки тоді, коли їх зацікавленість в збереженні чогось ціннішого ще сильніше».

Перспективи досягнення рівноваги інтересів залежить від дій конкретних політиків, державних діячів, а також визначаються природою проблем, які треба вирішувати. Формування владних інститутів при розумному, прагматичному до них відношенні допускають компромісні рішення. Політичний капітал при цьому успішно конвертується в статусний, що полегшує досягнення згоди з принципових питань. Такий же реальний компроміс відносно економічних і соціальних проблем, що встають в політичну повістку дня.

З питань економічної політики і соціальних витрат завжди можна досягти компромісу, особливо в умовах економічного росту, але набагато важче знайти

компроміс між двома мовами, що претендують на статус державної, або трьома конфесіями як основою освітнього процесу. У кращому разі тут можна добитися компромісу відносно розподілу сфер, де діятиме той або інший принцип. Вибір такого варіанту рішення здатний до деякої міри деполітизувати питання.

Надмірна схильність партій до компромісів, як і надмірна тенденційність партій, готових за всяку ціну відстоювати свої ідейні установки, небезпечні для демократичного режиму, оскільки ведуть до його саморуйнування. Ключова проблема таких режимів зводиться до того, щоб використовувати компроміс, не пориваючи ні з однією частиною співтовариства, ні з однією соціальною групою, але і не випускаючи при цьому з уваги необхідність діяти ефективно. Критерієм успішного функціонування демократичного режиму можна вважати використання компромісу в інтересах загального блага. Компроміс хороший тільки тоді, коли він дозволяє реалізувати цілі, що розділяються багатьма, не порушує шановані більшістю принципи, утілює благо, що стоїть над приватними або вузькогруповими інтересами.

Політична історія знає немало компромісів, що дістали назву «Великих». У багатьох країнах вони виростили із запеклих громадянських конфліктів і ставали основою демократичного присторою. Показовий приклад Англії: відома Славна революція 1688 р. явила початок класового компромісу. Кабінетне правління – як черговий компроміс – з'явилося вже в наступному столітті, а реформа виборчого права була проведена тільки 1832 р.

Інший «Великий» компроміс – прийняте в Швеції в 1907 р. рішення про введення загального виборчого права укупі з пропорційним представництвом. Подальша реформа виборчої системи, що послідувала в 1918 р., закріпила принцип кабінетного правління. Свої «історичні» компроміси знали в 70-ті роки нашого століття Італія, Іспанія і інші країни. У усіх цих випадках компроміс був покликаний допомогти врегулюванню конфлікту у рамках завдань і цінностей, що розділяються і взаємно шанованих усіма групами, що беруть участь в угоді. Тільки утіливши в собі найкращі з усіх пропозицій, які більше інших сприяють досягненню загального блага, компроміс здатний наблизити врегулювання. Це може бути забезпечено тільки зверненням до завдань і цінностей, близьких більшості громадян⁴.

Незважаючи на свідомий вибір компромісу як засобу вирішення конфлікту, мотиви його учасників можуть бути самими різними. Так, В.І. Ленін, посилаючись на критику Ф. Енгельсом бланкістів-комуністів, писав, що компроміси партії, що бореться, прсто з неминучістю навязуються обставинами, і безглуздо раз і назавжди відмовлятися «приймати сплату боргу по частинах». Нарешті, і ті, і інші можуть просто втомитися від тривалої боротьби і зважитися на пошуки взаємних поступок. Ще сильнішим мотивом до них є страх перед громадянською війною. Війна, що відображається в національній пам'яті, служить завчасною ін'єкцією насильства, що забезпечує поступовість перетворень.

Компроміси не слід переоцінювати: як і багато що інше в політиці, вони не вичерпують повністю предмет конфлікту, особливо якщо йдеться про принципи і цінності. Компромісне рішення сприймається кожною із задіяних в конфлікті сторін як «чужа поступка». Якщо схвалені деякі процедури вирішення конфлікту, відмінності переваг зберігаються. Так, шведський компроміс – загальне виборче право при пропорційному представництві – не задовольняв в рівній мірі ні консерваторів, що віддавали перевагу колишній плутократичній системі голосуван-

ня, ні лібералів і соціалістів, що виступали за правління більшості, не вихолощене пропорційним представництвом. Відомо, що інститути самі по собі мають розподільний характер і не «знімають» конфлікт по суті. Проте при ув'язненні деякого компромісного рішення головну роль грають не цінності, яких лідери дотримуються, а кроки, які вони готові зробити, тобто готовність до поступок.

Перший Великий компроміс, за допомогою якого встановлюється демократія, у разі своєї життєздатності, сам по собі є свідченням ефективності принципів примирення і взаємних поступок.

Досвід перехідних процесів 80-90-х р. в Латинській Америці і Східній Європі дав цікаві моделі вирішення політичних конфліктів за допомогою компромісів.

Давню традицію в Італії, Іспанії, багатьох латиноамериканських країнах мають так звані пакти – політичні угоди між лідерами провідних партій або політичних сил.

На думку Л.Ф. Шевцової, не лише в латиноамериканських країнах, але і в Угорщині, Польщі, Чехії саме політика пактів стала основним гарантом посттоталітарної згоди. «Ця політика зняла напруженість, обмежила рівень конфліктів, сприяла формуванню цілої системи договорів між владою і суспільством, між цивільними і військовими, між підприємцями і робітниками». Така функція пакту відповідала громадським інтересам і сприяла досягненню загальнонаціональної консолідації і політичної стабільності.

В той же час оцінка пактів не може бути однозначною, особливо виходячи з типології останніх.

Поняття «пакт» зв'язується з розподілом постів у владних структурах, незалежно від результатів виборів. Окрім цього, в пактах фіксуються основні політичні орієнтації, а також виключення (а при необхідності і пригнічення) аутсайдерів. На думку науковців, якщо інституціональні пакти встановлюють правила гри, то вони грають важливу роль, усуваючи головні політичні питання з сфери суперництва. «Такі пакти потрібні для захисту демократичних інститутів від тиску, якому вони ще не здатні протистояти». Подібного роду пакти небезпечні для демократії, яка перетворюється на приватне підприємство лідерів декількох політичних партій і корпоративних союзів, в олігополію, змову з метою виключення сторонніх. Так, Венесуела заплатила за такий пакт виникненням партизанського руху в Латинській Америці, викликаного виключенням представників нижчих шарів з легальної політики.

Інший тип пактів – це домовленості з приводу політичного курсу, що проводиться урядом, які не припускають обміну статусних позицій влади на політичний капітал опозиції, але означають узгодження своїх дій на певний період. Класичним прикладом такого роду є пакти Монклоа, підписані в Іспанії основними політичними силами в якості узгодженої програми дій з виведення країни з соціально-економічної і політичної кризи, а їх метою було зробити процес наступної демократизації поступовим, уникнути громадянської війни і надати гарантії авторитарним реформаторам при майбутньому демократичному режимі. Учасники пактів Монклоа брали на себе певні зобов'язання, йшли на поступки, а опозиція надала уряду мандат на проведення жорстких антиінфляційних заходів, включаючи заморожування заробітної плати, зниження витратної частини бюджету, обмеження кредитів збитковим підприємствам. Однак, і уряд брав на себе певні зобов'язання: ввести систему прогресивного оподаткування, реорганізувати фінансову систему, вжити заходи по боротьбі з безробіттям, розширити свободу друку, посилити парламентський контроль над державними засобами масової

інформації. Політика широкої міжпартійної співпраці носила тимчасовий характер і закінчилася з прийняттям конституції.

Можливий і третій тип пактів – пакти лівих і правочентристських сил, що припускають створення парламентської більшості і коаліційного уряду. Одним з найбільш вдалих прикладів такого роду може бути коаліція соціалістів і правочентристських демократичних сил, що склалася після виборів 1994 р. в Угорщині. Цей альянс істотно пом'якшив ідеологічний розкол, що існував в угорському суспільстві, і сприяв проведенню прагматичної і зваженої коаліційної політики⁵.

Політичне врегулювання конфлікту повинно закінчуватися підготовкою та підписанням документів, що мають правову силу. Необхідно також підкреслити, що не існує єдиного, універсального засобу врегулювання конфлікту. Отже, конфлікти дуже складне явище, а тому потребують комплексного підходу до мирного вирішення їх⁶.

1. *Соціологія*. Курс лекцій / за ред. В.М. Пічі. – К.: Заповіт, 1996. – 340 с. 2. *Чижова О.М.* Конфлікт і консенсус: методичні матеріали до вивчення курсів політології і соціології / Чижова О.М. – К., 2001 – 34 с. 3. *Арон Р.* Этапы развития социалистической мысли / Арон Р. / общ. ред. и предисл. П.С. Гуревича. – М.: Изд.группа «Прогресс». – «Политика», 1992. – 608 с. 4. *Дегтярев А.А.* Основы политической теории: учебн. пособие / Дегтярев А.А. – М.: Высшая школа, 1998. – 239 с. 5. *Глухова А.В.* Компромис і консенсус як методи регулювання і вирішення політичних конфліктів / А.В. Глухова // Держава і право. – 1993. – № 6. – С. 24-36. 6. *Фишер Р.* Путь к согласию или переговоры без поражения / Р. Фишер, У. Юри. – М.: Наука, 1990. – 424 с.

УДК 323.1

Г. Ю. РОДИК

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВНА ФОРМА ПОНЯТТЯ «МЕНЕДЖМЕНТ ЕТНОПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ»

Аналізується феномен менеджменту етнополітичного конфлікту, зокрема визначено зміст даного поняття та його структурне наповнення. Визначено основні стратегії та механізми, притаманні сучасним системам етнополітичного конфліктного менеджменту на різних етапах конфліктної взаємодії.

Ключові слова: етнополітичний конфлікт, менеджмент, мирозаключення, миропідтримання, миробудівництво.

Родык Г.Ю. Структурно-содержательная форма понятия «менеджмент этнополитического конфликта»

Анализируется феномен менеджмента этнополитического конфликта, в частности определено содержание данного понятия и его структурное наполнение. Выделены основные стратегии и механизмы присущи современным системам этнополитического конфликтного менеджмента на различных этапах конфликтного взаимодействия.

Ключевые слова: этнополитический конфликт, менеджмент, мирозаключение, мироподдержка, миростроительство.

Rodyk Gabriella. Structural-contextual form of the concept “management of ethnopolitical conflict”

© РОДИК Габрієлла Юрїївна – асистент кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»